

GYS 2021

SORULARIN ÇÖZÜMLERİNE
ULASMAK İÇİN QR
KODU OKUTUNUZ

**DİYANET İŞLERİ
BAŞKANLIĞI PERSONELİ
GÖREVDE YÜKSELME
SINAVLARINA HAZIRLIK**

**KONU ANLATIMLI
SORU BANKASI**

PEGEM AKADEMİ

Komisyon

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI GÖREVDE YÜKSELME KONU ANLATIMLI - SORU BANKASI

ISBN 978-0-2020-0163-0

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten uluslararası akademik bir yayınevidir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan WorldCat ve ayrıca Türkiye'de kurulan Turcademy.com tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşabilmektedir.

2. Baskı: 2021, Ankara

Yayın-Proje: Ümit Dilaver

Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara

(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucularımız;

Diyaret İşleri Başkanlığı Personeli İçin Görevde Yükselme Sınavına Hazırlık Konu Anlatımlı - Soru Bankası kitabımız, en son yayımlanan sınav ilanındaki konular kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır.

Sınava girecek olan adaylarımızın, yayınımda bulunan mevzuat konularında yer alan Ek Form veya Örnek Formlara (<http://www.mevzuat.gov.tr/>) İnternet adresinden ilgili Kanun, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Kanun Hükmünde Kararname, Yönetmelik, Tebliğ vb. içeriklerinden erişebileceğinizi belirtiriz. Kitabımızdaki konularda teorik çerçeve net bir şekilde çizilmiş, çözümlü ve cevaplı testler ile pratiğe ilişkin çok sayıda örneğe yer verilmiştir. Anlatılan konuların zihinde somutlaşması için konuların arasına yazar notları, şemalar ve tablolar da eklenmiştir. Okuyucuların toplam iş yükü gözetilerek, öz ve net bilgilerden uzaklaşmadan, güncel ve çalışmalarını pekiştirecek yöntemleri sunmak amacıyla özenle hazırlanan bu yayınınızın sınava hazırlanan siz değerli okuyucularımıza katkı sağlamasını diliyoruz. Kitaba ilişkin sorularınızı **pegem@pegem.net** adresine e-posta yoluyla ya da **0538 594 92 40** numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır.

PEGEM Akademi Yayıncılık

İÇİNDEKİLER

Dil Bilgisi	1
T.C. Anayasası	73
657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu	155
633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun	198
4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu	217
3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun	228
6245 Sayılı Harcırah Kanunu	232
4483 Sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlerinin Yargılanması Hakkında Kanun	247
5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu.....	257
4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu	288
5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.....	303
5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu	339
Diyanet İşleri Disiplin Amirleri Yönetmeliği.....	354
Diyanet İşleri Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği.....	359
Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği.....	367
Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar	375
Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği.....	386
Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	397
Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği.....	411
Diyanet İşleri Başkanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği	440
Diyanet İşleri Başkanlığı Sınav Yönetmeliği	453
Taşınır Mal Yönetmeliği	459
Kur'an-ı Kerim, Meal Bilgisi, Tecvid ve Tefsir	476
Hadis Usulü	526
Fıkıh Usulü.....	550
İbadetler	587
Kelam Ekolleri ve Görüşleri.....	641
İslam Tarihi	677

SÖZCÜKTE ANLAM

SÖZCÜĞÜN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Sözcükler, metinlerin temel yapı taşıdır. Dolayısıyla metnin -ya da bir konuşmanın- anlaşılması için sözcük anlamlarının iyi bilinmesi gerekir. Dilimizde bazı sözcükler tek bir kavramı karşılarken bazıları ise birden çok anlamı karşılar.

Tek anlamlı sözcükler: Sadece bir kavramı karşılayan sözcüklerdir. Bu sözcüklerin başka anlamlara gelebilecek kullanımı yoktur.

Örnek

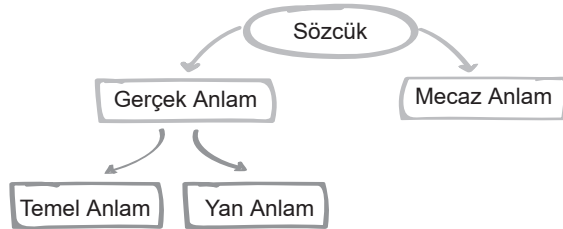
“Kaldırım, testere, tencere” sözcüklerinin tek anlamı vardır.

Çok anlamlı sözcükler: Kullanıldığı yere ve duruma göre birden çok anlam kazanabilen sözcüklerdir.

Örnek

“Ağız” sözcüğü, kullanıldığı yere göre birçok anlam kazanabilir: İnsan ağzı, mağara ağzı, yol ağzı, Karadeniz ağzı vs.

Dilimizde sözcüklerin kullanıldıkları cümleye göre kazandıkları farklı anlamlara “yan anlam” ya da “mecaz anlam” denir.

Gerçek Anlam:

Gerçek anlam, sözcüğün temel ve yan anlamlarını içerir. Dolayısıyla sözcüğün gerçek anlamları birden fazla olabilir.

Temel Anlam:

Bir sözcük tek başına kullanıldığında akla gelen ilk anlamına temel anlam denir. Temel anlam, en yaygın anlamdır. Sözlüklerde ilk olarak temel ya da en yaygın anlam açıklanır.

- Adamın kocaman ama estetik görünümlü bir ağız vardı.
- Ormanda ateş yakmak oldukça tehlikeli ama sık rastlanan bir davranıştır.

Yan Anlam:

Bir sözcüğün temel anlamıyla ilişkili olarak kazandığı diğer anlamlardır.

- Mağaranın ağızı o kadar küçüktü ki içeri ancak bir çocuk girebiliyordu.
- Çocuğun ateşini bir türlü düşüremiyorlar.

Pür Dikkat

“Yan anlam” ile “temel anlam” arasında herhangi bir şekilde (biçimsel benzerlik, ortak işlev, aynı madde-den oluşması...) ilgi kurulabilmelidir.

Örnek

- Mağaranın ağzı o kadar küçüktü ki içeri ancak bir çocuk girebiliyordu. (“Mağaranın ağzı” ile yemeye, içmeye ve ses çıkarmaya yarayan organ olan “ağız” arasında biçimsel olarak bir benzerlik kurulmuştur.)
- Çocuğun ateşini bir türlü düşüremiyorlar. (“Çocuğun ateşi” ile nesnelerin tutuşmasıyla beliren “ateş” arasında bir ısı ortaklığı vardır.)

Mecaz Anlam:

Sözcüğün gerçek anlamından (temel anlamından ve yan anlamından) uzaklaşarak kazandığı yeni anlamlardır. Bir başka ifadeyle mecazlar, bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda, başka bir sözcüğün yerinde kullanılan sözlerdir.

- Bu mahallede onun gibi ağzı bozuk birini daha görmedim. (Bu cümledeki “ağız bozuk” söz öbeğinde kullanılan “ağız” sözcüğü; kendi anlamının dışında, küfürbaz anlamında, karşımıza çıkmaktadır.)
- Yeni seçilen muhtar, ilk toplantısında çok ateşli konuştu. (“Ateşli” sözcüğü “heyecanlı, coşkulu” anlamında kullanılmış; sözcük, anlamının dışına çıkmıştır.)

Temel anlam (TA), yan anlam (YA) ve mecaz anlamla (MA) ilgili aşağıdaki örnekleri inceleyiniz.

Yol:

- Çocuk, evin yolunu sordu. (TA)
- Mahallemizin yolu nihayet asfaltlandı. (YA)
- Bu soruyu farklı bir yolla da çözebiliriz. (MA)

Kafa:

- Kafan, hâlâ omuzlarının üzerinde duruyor. (TA)
- Fazla zorlayınca çivinin kafası koptu. (YA)
- O adam, zaten kafasızın tekidir. (MA)

Büyük:

- Uzun bir yolculuktan sonra büyük bir evin önünde durduk. (TA)
- Benim öğrencilerim, büyüklerine karşı saygıda kusur etmez. (YA)
- Büyük düşünener, toplumlarına her zaman bir şeyler kazandırmıştır. (MA)

Pür Dikkat

Sınavlarda “temel anlam” ve “yan anlam” ayrımı sorulmamış, nadiren de olsa “gerçek anlam” ve “mecaz anlam” ayrımı sorulmuştur. Böyle bir soruyla karşılaşıldığında, seçenekler arasında yan anlamda kullanılmış sözcükler de verilebileceği için dikkatli olunmalıdır. Yan anlam, temel anlamla bir şekilde ilişkilidir ve gerçek anlam sayılır. Oysa mecaz anlam tamamen düşsel, gerçek dışı bir anlamdır.

Gerçek ve mecaz anlamlı sözcük sorularında çeldirici olarak yan anlamda kullanılmış sözcükler verilir.

Bazı sorularda geçen “düşsel öge” kavramı da mecaz anlamla ilgilidir.

Terimsel Anlam:

Bir bilim, sanat, spor ve meslek dalıyla ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklere terim anlamlı sözcükler denir.

- ⊙ Açı, üçgen, dikdörtgen → Matematik
- ⊙ Roman, öykü, kafiye, aruz → Edebiyat
- ⊙ İsim, kök, gövde, fiil → Dil bilgisi
- ⊙ Pota, minder, skor → Spor
- ⊙ Dava, mahkeme, yargıç → Hukuk

Soyut-Somut Anlam

Somut Anlamlı Sözcükler: Beş duyudan herhangi biriyle algılanabilen kavramları karşılayan sözcüklerdir.

Örnek

Hava, su, toprak, ağaç, deniz, masa, sandalye...

Soyut Anlamlı Sözcükler: Beş duyu ile algılanamayan, zihinde tasarlanan kavramları karşılayan sözcüklerdir.

Örnek

Sevgi, umut, adalet, özgürlük, mutluluk, heyecan, aşk...

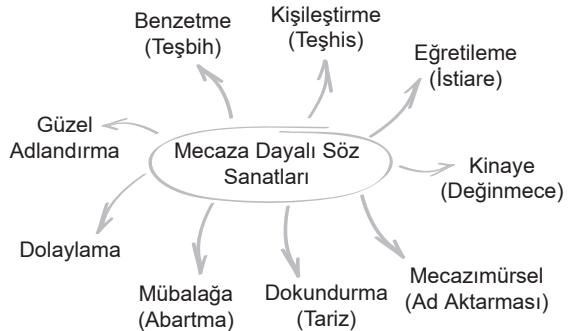
Nitel-Nicel Anlam

Nicel Anlamlı Sözcükler: Varlıkların ölçülebilir, sayılabilir özelliklerini gösteren sözcüklerdir.

- ↳ Geniş bahçeli bir ev aldı İstanbul'da ve emekli olunca oraya taşındı. (alan ölçüsü)
- ↳ Uzun bir moladan sonra yolcular tekrar araçlara bindiler. (zaman ölçüsü)
- ↳ Yüksek bir maaşla yeni işine başladı. (sayı-para ölçüsü)

Nitel Anlamlı Sözcükler:

- Varlıkların ölçülemeyen, sayılamayan özelliklerini gösteren sözcüklerdir.
- ↳ Onun babası çok geniş biridir, hiçbir şeye kolay kolay kızmaz. (“rahat” anlamında)
 - ↳ Uzun etme işte, bu iş bugün bitecek dedim sana. (“nazlanma, direnme” anlamında)
 - ↳ Yüksek hedeflere ulaşmak, çok fedakârlık gerektirir. (“ulaşılması güç” anlamında)

SÖZ SANATLARI

Benzetme
(Teşbih)

Bir nesnenin, varlığın niteliğini daha etkili biçimde anlatmak için nitelikçe üstün bir varlıktan yararlanma yöntemine “benzetme” denir.

Örnek

- Selvi gibi uzun boylu bir güzele vuruldu.
- Kar gibi beyaz çamaşırlar getirmiş yanında.
- Tilki gibi kurnaz çocuktur.
- Adamın gözleri sanki bir ateş.

Kişileştirme
(Teşhis)

İnsana ait özelliklerin insan dışındaki varlıklara yüklenmesidir.

Örnek

- Bülbül, ağaran vakte kadar ağlamış.
- Poyrazla söyleşir yaprakların sesi.
- Yağmur ağlıyor ikimiz için.

Eğretileme
(İstiare)

Eğretileme (istiare), yalnızca “benzeyen” ya da “benzetilen” öğeleriyle yapılan söz sanatı, aynı zamanda bir benzetme çeşididir.

Pür Dikkat

Eğretileme (istiare) aslında benzetme sanatından çok da farklı değildir. Eğretilemede de amaç bir kavramı, başka bir kavrama benzetmektir fakat benzetmeden farklı olarak bu kavramlardan sadece biri söylenir, diğer kavram karşı tarafça anlaşılır.

- ⊙ İki kapılı bir handa Gidiyorum gündüz gece } (Dünya, bir "han"a benzetilmiş fakat "dünya" söylenmemiştir.)
- ⊙ Dışarıda bir dost eli okşuyor tenimizi. } (Rüzgâr, "dost eli"ne benzetilmiş fakat "rüzgâr" söylenmemiştir.)
- ⊙ Saçlarına yıldız düşmüş, koparma anne. } (Beyaz saçlar "yıldız"a benzetilmiş fakat "beyaz saçlar" söylenmemiştir.)

İstiare ve Benzetme Farkı

Gülünce incileri görünüyor.
Her yaz bu cennette tatilini geçirir.
Meleğim beşiğinde uyuyor.
Bu adam herkesi sokar.

Benzeyen ya da kendisine benzetilen söylenir.
(İstiare)

Gülünce inci gibi dışleri görünüyor.
Cennet kadar güzel bir yer burası.
Bebeğim beşiğinde melekler gibi uyuyor.
Bu adam bir ylan, herkesi sokar.

Hem benzeyen hem benzetilen söylenir.
(Benzetme)

Eğretileme çeşitli şekillerde yapılabilir:

Doğaya ait bir özellik insana aktarılabilir.

O, cıvık bir insandır.
(doğaya ait özellik)

Babam geciktiğimi öğrenince esip gürlenecek.
(doğaya ait özellik)

Doğaya ait özellik, doğadaki başka bir varlığa aktarılabilir.

Yıldızlar akıyor damların üzerine
(nehir özelliği yıldızlara aktarılmış)

Bulutlar salkım salkım
(üzümün özelliği bulutlara aktarılmış)

Bir duyuyla ilgili bir kavram başka bir duyuyu anlatmak için kullanılabilir

Sıcak bir gülümseyişi vardı.
(dokunma) (görme)

Birbirinize tatlı sözler söyleyin.
(tatma)(işitme)

Kinaye
(Değınmece)

Bir sözün hem gerçek hem de mecaz anlamını çağırıştırarak biçimde kullanılmasıdır.

Örnek

- **Yalnız taş, duvar olmaz.**
(gerçek anlamı: Tek taşla duvar örülemez.)
(mecaz anlamı: İnsan tek başına tüm işlerin üstesinden gelemez.)
- **Bu yaşta o ağır yükü taşıyamaz o çocuk.**
(gerçek anlamı: ağır bir nesne taşımak)
(mecaz anlamı: sorumluluk almak)
- **Yüzü kızarmak.**
(gerçek anlamı: suratta meydana gelen renk değişikliği)
(mecaz anlamı: utanmak)
- **Ayıkla pirincin taşını.**
(gerçek anlamı: pirinçteki taşları ayıklamak)
(mecaz anlamı: zor bir işin içinden çıkmak)

Kinayede anlatılmak istenen.
sözün mecaz anlamıdır.

Ad Aktarması
(Mecazımürsel)

Bir sözün benzetme amacı güdülmeksizin başka bir söz yerine kullanılmasıdır. Ad aktarmasında kastedilen sözcükle kullanılan sözcük arasında bir çeşit ilginin olması gerekir.

Örnek

- Ankara, bu talihsiz olayı açıklamayla kınadı. ("Yönetim" kastedilmiş.)
- Erzurum ve Sivas, bağımsızlığın ilk adımlarıdır. ("Kongreler" kastedilmiş.)
- Şiiri sevmek için Yahya Kemal'i okumalısın. ("Şiir" kastedilmiş.)

Dokundurma
(Tariz)

Bir kimseyi iğnelemek, bir sözü tersini düşündürecek şekilde kullanmak ya da alay etmek amacıyla kullanılan ifadelerdir.

- Çok çabuk geldin, sen gelene kadar ağaç olduk.
- O kadar açık konuştu ki söylediklerini hâlâ çözmeye çalışıyoruz.

Bazı cümlelerde bu sanatı daha da belirginleştirmek için (!) işareti kullanılabilir.

Pür D!kkat

Dokundurma (tariz), günlük konuşmada da sıkça başvurulan bir söz sanatıdır.

- Bu büyük yazarımız yine harika (!) eserler ortaya koyuyor. Senin gibi iyi dostum (!) varken ...
- Dokundurma (tariz) sanatı, sınavlarda "alay, alaysı anlatım" soru köküsüyle de sorulabilmektedir.

Mübalağa
(Abartma)

Bir durumu olduğundan daha büyük ya da daha küçük gösterme sanatıdır.

- Yüce dağ başında bir ulu kartal
Açmış kanadını dünyayı örter
- Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.
- Gözyaşım sel oldu, bayırları sildi süpürdü.
- Avuç içi kadar yere yirmi beş kişi oturduk.
- Senin için gök kubbeyi yerlere çalarım yar.

Pür D!kkat

Mecazlı söylenen her söz abartma değildir. Abartmada bir kavrama aşırı ölçüler yüklenir, kavram büyütülür ya da küçültülür.

Dolaylama

Bazı canlı ya da cansız varlıklar doğrudan anlatılmak yerine başka kavramlarla anlatılır. Bir kavramın birkaç sözcükle anlatıldığı bu sanata dolaylama denir.

beyaz altın	→	pamuk
meşin yuvarlak	→	top
file bekçisi	→	kaleci
kara elmas	→	kömür

Pür D!kkat

Dolaylamada kavramla söylenen sözler arasında bir ilgi aranmaz. Bunlar aslında canlı ya da cansız varlıklara takılmış "lakap"lardır.

Örneğin, Zeki Müren'in lakabı nedir, diye sorulduğunda "Sanat Güneşi" yanıtı verilecektir.

Güzel
Adlandırma

Söylenmesi kulağa hoş gelmeyen, olumsuz ya da ürkütücü anlamlar çağırıştıran sözlerin daha olumlu, kabullenilebilir sözlerle anlatılmasıdır.

ölmek	→	rahmete kavuşmak
gömmek	→	toprağa vermek
verem	→	ince hastalık
cin	→	iyi saatte olsunlar

SÖZCÜKLER ARASINDAKİ ANLAM İLİŞKİLERİ

Eş ve Yakın Anımlı Sözcükler:

Eş Anımlı	kara - siyah muallim - öğretmen hafıza - bellek mekteb - okul	} Yazılışları farklı anlamları aynı sözcükler
Yakın Anımlı	küsmek - gücenmek oturmak - çökmek ılık - sıcak serin - soğuk	

Karşıt (Zıt) Anımlı Sözcükler:

Nitelikleri ve durumları birbirine ters düşen sözcüklere karşıt anlamlı sözcükler denir.

- Az veren candan çok veren maldan...
- Akıllı, köprü arayınca kadar deli, köprüyü geçer.
- Eskisi olmayanın yenisi olmaz.

Pür Dikkat

Bir sözcüğün olumsuz biçimi, o sözcüğün karşıt anlamlısı değildir. "başarılı-başarısız", "koşmak-koşmamak" sözcükleri karşıt anlamlı değildir. "Başarısız" sözcüğü "başarılı"nın olumsuzu, "koşmamak" sözcüğü "koşmak" sözcüğü-nün olumsuzudur.

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler:

Yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan sözcüklere eş sesli sözcükler denir.

gül (bitki anlamında):	Kışın yaprağını döken, dikenli, çalı veya ağaççık şeklinde bir süs bitkisi ve bu bitkinin katmerli, güzel kokulu çiçeği.
• Yakasına bir gül takarak gelmiş.	
gül- (eylem anlamında):	Hoşuna, tuhafına giden durumlar karşısında sesli veya sessizce duygularını açığa vurmaktır.
• Gülerek konuşması herkesi sinirlendiriyordu.	

Verilen örneklerde "gül" ve "gül-" sözcükleri eş seslidir. Çünkü yazılışları aynıdır ama aralarında hiçbir anlam ilişkisi yoktur.

çay (akarsu)	→	çay (içecek)
at (hayvan)	→	at (atmak eylemi)
yüz (surat)	→	yüz (yüzmek eylemi)

Pür Dikkat

Yazılışları aynı gibi görünmesine rağmen söylenişleri (düzeltme işaretlerinden dolayı) farklı olan sözcükler sesteş değildir:

- ⊙ kar - kâr
- ⊙ alem (bayrak) - âlem (dünya)

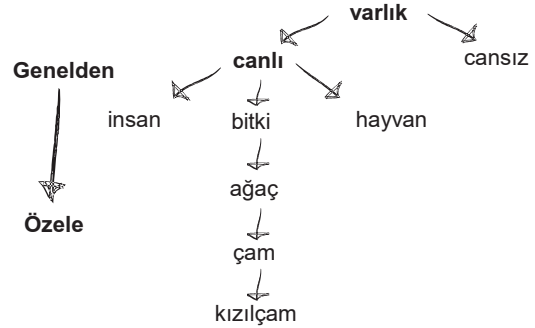
Genel-Özel İlişkili Sözcükler:

Genel Anımlı Sözcükler: Anlam kapsamı geniş olan, altında birden çok tür barındırabilen sözcüklerdir.

- bitki, taşıt, sanatçı, yemek, ülke...

Özel Anımlı Sözcükler: Anlam kapsamı dar olan, kavramları tek tek karşılayan sözcüklerdir.

- hanımeli, bisiklet, Sezen Aksu, mantı, Türkiye...

Yansıma Sözcükler:

Doğadaki varlıkların seslerine benzetilerek oluşturulan sözcüklere yansıma sözcükler denir.

Örnek

Tak, şır, hav, gür, me ...

NOT

Bu sözcüklerden isim ve fiil türetilir: takırtı, şırıltı, havlamak, gürlmek, melemek...

KALIPLAŞMIŞ SÖZ ÖBEKLERİ

İkilemeler

Anlatıma güç kazandırmak amacıyla iki sözcüğün değişik yollarla yan yana kullanılmasıyla oluşan söz öbeklerine ikileme denir. İkilemeler çeşitli şekillerde oluşur:

Eş ya da Yakın Anlamlı

Doğru dürüst, yalan yanlış, kırık dökük...

Karşıt Anlamlı

Gece gündüz, aşağı yukarı, er geç, irili ufaklı...

Biri Anlamlı Biri Anlamsız

Ufak tefek, yırtık pırtık, eğri büğrü, kaba saba...

İkisi de Anlamsız

Abuk sabuk, mırın kırın, ıvır zıvır, abur cubur...

Aynı Sözcüğün Yinelenmesiyle

Yavaş yavaş, ince ince, koşa koşa, hıçkıra hıçkıra...

Yansıma Sözcüklerle

Şırlı şırlı, çatır çatır, fokur fokur, gürül gürül...

Pekiştirmeler

Anlatımı güçlendirmek amacıyla kullanılan ek, sözcük ya da öbeklerdir. Çeşitli şekillerde yapılabilir:

sıcak	⇒	sımsıcak	} (sözcüğün ilk hecesinin bir sesle (m, p, r, s) yinelenmesiyle)
mavi	⇒	masmavi	
gündüz	⇒	güpegündüz	
temiz	⇒	tertemiz	
sıcak	⇒	pek sıcak	} (sözcüğün önüne pekiştirme anlamı bir sözcük getirilerek)
güzel	⇒	çok güzel	
iyi	⇒	oldukça iyi	
sıcak	⇒	cehennem gibi sıcak	} (benzetme yoluyla pekiştirme)
güzel	⇒	melek gibi güzel	
küçük	⇒	el kadar küçük	
sıcak	⇒	sıcak mı sıcak	} ("mi" edatı ve "de" bağlacıyla)
hızlı	⇒	hızlı mı hızlı	
konuşuyor	⇒	konuşuyor da konuşuyor	

Pür Dikkat

Bazı sözcüklere "-ce, -cık, -mtırak, -msi" ekleri getirilerek sözcüklere küçültme anlamı verilir. Bunlara "küçültme" anlamı sözcükler denir. Bu sözcüklerde "tam olmama, tamama yakın olma" anlamı vardır.

Örnek

tatlımsı çörek, güzelce kız, yaşlıca adam, acımtırak biber...

Deyimler

Bir kavramı, bir durumu daha güçlü ve etkili şekilde anlatmak amacıyla kurulmuş söz öbeklerine deyim denir.

- Sonunda kabak başına patladı.
- Gördüğümüz korkunç manzara hepimizi can evimizden vurmuştu.
- Bağırna taş basarak yıllar yılı beklemişti.
- Çok zor bir durumla karşı karşıyasın, şimdi ayıkla pirincin taşını.

Deyimler farklı biçimlerde olabilir:

Mastar Kalıplarla	→	Göz atmak, dil dökmek, etekleri zil çalmak
Öbekleşmiş Sözlerle	→	Püf noktası, eli maşalı, kelle koltukta
Ünlem Biçiminde	→	Vay canına!, Yok canım!, Hele şükür!
Soru Biçiminde	→	Hangi rüzgâr attı?, Hangi dağda kurt öldü?
Cümle Biçiminde	→	İğne atsan yere düşmez. İncir çekirdeğini dolduramaz.
Öykü Biçiminde	→	Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kırsığı küheylan doğurur, ses çıkmaz.

Atasözleri

Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca edindiği deneyimlerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuş yargılardır. Atasözleri; bir ulusun ortak düşünce, kanı ve tutumunu belirtir. Genelgeçerli yargılardır, yani bir atasözle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir.

Atasözlerinin en önemli özelliği, yol göstermesi ve öğüt vermesidir. Bununla birlikte çeşitli ifade özellikleri de vardır.

- Komşunun tavuğu, komşuya kaz görünür.
 - Minareyi çalan, kılıfını hazırlar.
 - Araba devrilince yol gösteren çok olur.
- } Sosyal olayların nasıl olageldiğini bildirir.
-
- Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
 - Zemheride kar yağmadan kan yağması iyi.
 - Mart yağar, nisan övünür; nisan yağar, insan övünür.
- } Doğa olaylarının nasıl olageldiğini belirtir.
-
- Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar.
 - Bugünün işini yarına bırakma.
 - Yoldan kal, yoldaştan kalma.
- } Ahlâk dersi ve öğüt verir.
-
- Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var.
 - Kızını dövmeyen, dizini döver.
 - Kız beşikte, çeyiz sandıkta.
- } Töre ve gelenekleri bildirir.

Pür Dikkat

Atasözleri de deyimlerde olduğu gibi kalıplaşmış sözlerdir ve bu kalıplar bozulmaz, aksi takdirde anlatım bozukluğu kabul edilir.

- Gün doğmadan neler doğar.
- Güneş doğmadan neler doğar.

TEST

1. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin hangisi gerçek anlamda kullanılmıştır?
- A) Bu tür yayınlardan dolayı şiddete toplumca alışmaya başladık.
- B) Söylediklerini yadsıyarak kendini aklamaya çalışmıştı.
- C) Şair eserlerinde oldukça berrak bir dil tercih ediyordu.
- D) Eski dostlarıyla ilişkisi kesilince iyice bunalıma girmişti.
- E) Bunu geçen ayki borcumu sayarsanız hesabı kapatabiliriz.
2. Aşağıdakilerin hangisinde yan anlamda kullanılmış bir sözcük vardır?
- A) Bizi çok sıcak bir gülümsemeyle karşıladı.
- B) Bu kadın bunca yıl bu çileyi iyi çekmişti.
- C) Tahtadaki tebeşir tozlarını yavaşça sildi.
- D) Bugün dışlerine köprü yapılacağı için tedirgindi.
- E) Elindeki ekmekten bir parça da çocuğa verdi.
3. (I) Eleştirel düşünme, yaşam karşısında temel bir duruştur. (II) Bir olgunun özüne inerek her boyutuyla sorgulamak için eleştirel düşünce şarttır. (III) Bu düşüncenin en temel özelliği, her söylenilene körü körüne inanmamıza engel olmasıdır. (IV) Eleştirel düşünen insanlar, gerçekten özgürlüğe kavuşurlar. (V) Hayatın olumlu ve olumsuz yönlerini ancak özgür insanlar gerçekten ayırt edebilirler.
- Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde kişileştirmeye başvurulmuştur?**
- A) I B) II C) III D) IV E) V
4. Aşağıdakilerden hangisinde bir sözcük, benzetme amacı güdülmeden başka bir sözcüğün yerine kullanılmıştır?
- A) Kar fırtınası, gören herkesi kendisine hayran bırakıyor.
- B) Çin'in gelenek ve göreneklerine olan bağlılığını herkes biliyor.
- C) Bu sık yağmur ormanları, âdeta yeşil bir kâbustu.
- D) Bu deniz bitkileri, hayatta kalma çabası veriyordu.
- E) Hayatımın son dört yılını bu şehirde geçirdim.

5. "Çek-" sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde araç içerisinde verilen anlamına uygun olarak kullanılmamıştır?
- A) Tartsan kırk kilo bile çekmezdi. (Tartıda ağırlığı olmak)
- B) Maçın son dakikalarında futbolcu şut çekti. (Atmak)
- C) Belediye, mahalleye yeni bir boru hattı çekti. (Döşemek)
- D) Büyük ikramiyeyi kazanmak için bilet çekti. (Dilemek)
- E) Elindeki lastiği durmadan çekiyordu. (Germek)
6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kinaye (değünmece) vardır?
- A) Onu günlerdir ufacak bir iş için bekletiyorlar.
- B) Genç yazarın kitaplarının âdeta delisi olmuştu.
- C) Yeni başladığı işte ona kimseden hayır yok.
- D) Sıcakta çok dolaşınca başına güneş geçmişti.
- E) Şu çocuğun elinden tutman gerekirdi.
7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, algılanabilirliği bakımından diğerlerinden farklıdır?
- A) Zaman, ne olduğunu anlamadan geçip gidiyordu.
- B) Gördüğü rüya, onu derinden etkilemişti.
- C) Bedenine sığmayan yaratıcı ruh, ızdıraba sebep oluyordu.
- D) Her şeye rağmen adalet, herkes için aynı olmalıydı.
- E) Rüzgâr, hatırlatıyordu bize unuttuğumuz tüm şarkıları.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamı bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Ağır metallerden oluşan bir alaşım hazırlamasını istemişti.
- B) Çiçekler arasındaki ahenk, insanı etkiliyordu.
- C) Sanki gözlerine perde çekilmişti, hiçbir şey görmüyordu.
- D) Bu çiçeği, güneş alan bir yere koymalısınız.
- E) Son konuşmasıyla yine şimşekleri üzerine çekmişti.

9. "Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır." atasözünün anlamca karşılığı olabilecek atasözü aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Söz dediğin yaş deridir, nereye çekersen oraya gider.
- B) Lokma karın doyurmaz, şefaata artırır.
- C) İstediyini söyleyen, istemediyini iştir.
- D) Karaya sabun, deliye öğüt neylesin.
- E) Lafla peynir gemisi yürümez.

10. Deyimler, ölçünlü Türkiye Türkçesinde yalın olarak kullanılan pek çok eski ögeyi yapısında koruduğundan geleneklerimize, kültür tarihimize ışık tutmakta diyebiliriz. Deyimlerin izlerini sürdükçe, ilk kullanım yerlerini gördükçe söz öbeklerinin nasıl bir deyimleşme sürecinden geçerek hayat buldukları anlaşılacaktır. Örneğin, bugün ---- (ayaklanmak, isyan etmek) söz öbeği yeniçerilerden; pabucu dama atılmak da esnaf teşkilatından kaynaklanarak deyimleşmiştir. Bunların ilk çıkış noktaları, gerçek anlamlarını yansıtmaktadır.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki deyimlerden hangisi getirilebilir?

- A) kazan kaldırmak
- B) ocağına incir ağacı dikmek
- C) okkanın altına girmek
- D) divan durmak
- E) kavuk sallamak

11. Günümüz yazarları, kalemını eline aldığında, daha ilk kelimedenden kitabın ne kadar satacağını hesaplayarak cümle kurma çabasıdadır. Bundan daha kötüsü ise eleştirmenlerin, yazarların bu tutumlarına çanak tutmalarıdır.

Bu parçada "çanak tutmak" deyimini ile anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eleştirmenlerin, yazarların kitap yazma sürecindeki duruşlarını destekledikleri
- B) Kitap eleştirmenlerinin, olumsuz bir durumun oluşmasına sebebiyet verdiği
- C) Son dönemlerde ticari kaygılar güdülerek eserler yazıldığı
- D) Günümüzde edebî kimliği olmayan değersiz eserlerin sayıca arttığı
- E) Eleştirmenlerin kişisel çıkarları için olumsuzluklara göz yumduğu

12. Anadolu toprakları en eski kültür medeniyetlerinin beşiğidir. Bu topraklar binlerce farklı topluma ev sahipliği yapmış ve öyle etkileşimlere kucak açmıştır ki... Ancak bu toprakların asıl büyü, birbirinden bağımsız bu tınıları tek bir melodide birleştiren bir türkü olmasıdır.

Bu parçada altı çizili söz öbeği ile Anadolu'yla ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dünyanın en eski kültür merkezlerinden biri olduğu
- B) Birbirinden farklı yapıtlara konu olduğu
- C) Medeniyetler arası bir kültüre sahip olduğu
- D) Birçok toplumun oluşmasında tesiri olduğu
- E) Geçmişten bugüne birçok toplumun yurdu olduğu

CÜMLEDE ANLAM

CÜMLE

Duygu ve düşünce ifade eden, çeşitli yargılar bildiren sözcük ve sözcük gruplarına cümle denir.

Eş Anlamlı Cümleler

Bir cümlenin iletisi, cümlenin temel yargısı bozulmadan çeşitli şekillerde dile getirilebilir. Sözcükler farklı olsa da anlamı bire bir aynı cümlelere eş anlamlı cümleler denir.

- Bir romanı değerli kılan asıl şey, insanı bir bütün olarak ele alabilme başarısıdır.
 - İnsanı tüm özellikleriyle anlatabilen romanlar nitelikli sayılabilir sadece.
- Anlamca bire bir aynı.

Yakın Anlamlı Cümleler

Bazı cümleler bire bir aynı olmasa da duygu ve düşünce bakımından neredeyse aynıdır. Bu tür cümlelere yakın anlamlı cümleler denir.

- Sanat, yaşamı ele alır fakat eleştirinin konusu eserdir.
 - Eleştirmenler yaşamla değil, yapıyla ilgilenir.
- Anlamca çok yakın.

Çelişen Cümleler

İlettikleri duygu ve düşünce bakımından tamamen ters olan cümlelerdir.

- Bir eserin değerini belirleyen anlatıldığı şey değil, onu anlatma şeklidir.
 - İçerikten çok üsluba önem veren yapıtların niteliği tartışılır.
 - İnsan geçmişteki davranışlarını aklıyla ve yüreğiyle sorgulayabilmelidir.
 - Geçmişe takılıp kalmak insanı hiçbir yere götürmez, kişi her zaman ileri bakmalıdır.
- Anlamca çelişir.

ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Olumlu Cümleler

Cümlenin yüklemde belirtilen iş ya da oluşun, yani yargının, gerçekleştiğini gösteren cümlelerdir.

- Dünkü sınavdan sonra bütün gün ders çalıştım.
- Mutfakta yiyecek bir şeyler var.
- Senin yaptığın bu yemekler oldukça güzel.
- Bu konuda da oldukça başarılısın.

Olumsuz Cümleler

Olumlu cümlelerin aksine, cümledeki yargının gerçekleşmediğini bildiren cümlelerdir. Cümledeki işin gerçekleşmediği, yüklemdeki bazı ek ve sözcüklerden anlaşılır.

Olumsuzluk Bildiren Ek ve Sözcükler

- ma/me-
- sız, siz, suz, süz, yok, değil
- Dünkü sınavdan sonra bugün ders çalışmadım.
- Mutfakta yiyecek hiçbir şey yok.
- Senin yaptığın bu yemekler hiç güzel değil.
- Bu konuda da başarısızsın.

Pür Dikkat

Olumlu ya da olumsuz cümle, yüklem gerçekleşmesiyle ilgilidir. Cümlenin içeriği ya da günlük hayattaki olumlu-olumsuz durumların konuyla bir ilgisi yoktur.

- Bisikletten düşen çocuk fena yaralandı.

Yukarıdaki cümledeki yargı (yani yaralanma işi) gerçekleştiği için cümle olumludur.

Biçimce Olumlu-Anlamca Olumsuz Cümleler

- Sanki bütün işleri kendisi yaptı. (yapmadı)
- Bu dediğine inanır mıyım ben hiç? (inanmam)
- Gel de bu söylenenlere inan. (inanma)
- Kırmızıda da geçilir mi? (geçilmez)
- Onu ne sınıfta ne de kütüphanede bulabildik. (bulamadık)

Yüklemde olumsuzluk bildiren herhangi bir ek ya da sözcük olmasa da cümlelerden olumsuz anlam çıkar.

Biçimce Olumsuz-Anlamca Olumlu Cümleler

- Seni hiç tanımaz mıyım ben? (tanırım)
- Resepsiyonda kimler yoktu ki... (herkes vardı)
- Onu sevmiyor değilim aslında. (seviyorum)
- Dolapta yok yok. (her şey var)
- Ufaklığın yalan söylediğini anlamaz mıyım? (anlarım)

Yüklemde olumsuzluk bildiren herhangi bir ek ya da sözcük olsa da cümlelerden olumlu anlam çıkar.

Soru Cümleleri

Soru cümlelerini iki başlıkta incelemek mümkündür:

- 1. Gerçek Soru:** Bir yanıt almak amacıyla kullanılan soru cümlelerdir:
- Yarın nereye gideceksin?
 - Kiminle, saat kaçta görüşecekmış?
- 2. Söзде Soru:** Düşüncelerin soru yoluyla ifade edildiği, yanıt almak amacıyla kullanılmayan soru kalıplarıdır. Bu soru cümleleri çeşitli anlamlar barındırır:
- Bunca işi sen mi yaptın? (inanmama)
 - İki üç milyonun lafı mı olur? (azımsama)

Ünlem Cümleleri

Duyguları vurgulu biçimde yansıtan öbek ve cümlelerdir. Çeşitli şekillerde ünlem anlamı sağlanabilir:

- Of, ne zaman bitecek bu toplantı! (usanç)
- Vah vah, ne hâle gelmiş yeni nesil! (acıma, üzüntü)
- Çabuk yetişin, adam fenalaştı! (korku)

Emir Cümleleri

Bir işin yapılmasının ya da yapılmamasının istendiğini bildiren cümlelerdir.

- Bugünkü ödevlerin bir saate bitecek!
- Lütfen, çabuk dışarı çıkın!
- Yola çıkacağız, hemen hazırlan!

İÇERDİĞİ DUYGU, DÜŞÜNCE VE DURUMA GÖRE CÜMLELER

Çıkarım

Bir durumdan bir sonuç çıkarma, mantık yürütme işidir.

- Bu eserler, toplumda sanata ne kadar değer verildiğini gösteriyor.
- Sürekli sorular sormasından bu konuyla ilgilendiği anlaşılıyor.

Kanıksama

Bir durumu kabullenme, artık o durumdan etkilenmemektir.

- Dışarıdan gelen gürültüler, öğrencileri rahatsız ediyordu ama beş on dakikaya alıştılar.
- Önceleri sözel mantık konusunda çok ön yargılıyım, şimdi soruların o kadar da zor olmadığını düşünüyorum.

Saptama

Bir durum hakkında tespitite bulunmak demektir. Görülen, duyulan, bilinen bir durumun dile getirilmesidir.

- Çevre kirliliği, gündün güne tehlikeli bir şekilde artıyor.
- Sınav yaklaşınca öğrencilerdeki kaygı düzeyi arttı.

Beğenme-Takdir

Bir eserin, bir kişinin, bir nesnenin vb. hoşça gittiğini belirtmektir.

- Yazarın son kitabındaki betimlemeleri çok etkileyici!
- Roman, sürükleyici dili sayesinde okuru sarıveriyor.

Yakınma

Olumsuz bir durumdan duyulan rahatsızlığı dile getirmek, şikâyet etmektir.

- Gelişmekte olan ülkeler, ekolojik ruhlarını genellikle maddiyat uğruna satmaktadır.
- Yayınevleri, okuyucunun kitap sevgisi üzerine fütursuzca kumar oynuyor.

Sitem

Bir kimseye, yaptığı bir hareketin veya söylediği sözün alınganlık, kırgınlık vb. duygular uyandırdığını belirtmektir.

- Beni her seferinde bekletiyorsun sen.
- Beni de akşamki eğlenceye götüreceğini söylemiştin ama şimdi tek başına gidiyorsun.

Pişmanlık

Genellikle bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülmektir.

- Keşke sana bunları daha önce anlatabilseydim ben.
- Onu arasaydım bugün bu işler başıma gelmeyecekti.

Ön yargı

Bir kimse veya konu hakkında önceden verilmiş olumlu veya olumsuz hüküm demektir.

- Bu kitap da öncekiler gibi raflarda tozlanacak.
- Bu çocuk hayatta okumaz.